

Dil Bilimsel Ödünçlemenin Analizi*

Einar Haugen

Çeviren: Caner Kerimoğlu*

Özet: Dillerde söz türetmek veya söz grubu ve cümle kurmak için ekleme, bükün, tekrar, birleştirme, yardımcı söz, vurgu-ezgi ve yer düzeni gibi dil bilgisi yöntemlerinden yararlanılır. Ekleme başta olmak üzere yardımcı sözler, birleştirme, tekrar ve vurgu-ezgi Türkçede belirgin olarak başvurulan yöntemlerdir. Bu çalışmada, daha çok sözü çekimlemek için ekleri olmayan veya oldukça az olan dillerin başvurduğu yer düzeni yönteminin Türkçedeki kullanımları belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Dil bilgisi görevi, Yer düzeni yöntemi, Söz türleri

The Analysis of Linguistic Borrowing

Abstract: To create a word, word group, and to form a sentence, some linguistics methods such as agglutination, flexion, repetition, compound, auxiliary word, stress, and place-order of words in sentence etc., are employed. Agglutination, which is the commonest one, auxiliary words, compound, stress are the most distinct methods in Turkish. In this work, it has been tried to point out the place of the methods of place-order of words in sentence used by those languages that do not have or have just a few suffixes for the inflection of the words, in Turkish.

Key words: Turkish, Grammar position, arrangement of position, word types.

1. İki Dillilik ve Ödünçleme. 1886 gibi erken bir tarihte, Hermann Paul bir dil tarafından başka bir dilden yapılan tüm ödünçlemelerin bu iki dilin iki dillilik üstünlüğünün azlığına dayandığını göstermişti (Paul 1886: 22). Herhangi geniş kapsamlı bir ödünçleme için, oldukça büyük bir iki dilli grup varsayılma-

* "The Analysis of Linguistic Borrowing", *Language*, C. 26, S. 2 (Nisan – Haziran 1950), s. 210-231.

** Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği, canerkerimoglu@yahoo.com Metinde geçen Almanca bölümlerin çevirisi için hocam Prof. Dr. Zeki Kaymaz'a; Fransızca bölümlerin çevirisi için Doç. Dr. Talat Akaslan'a teşekkür ederim.

lıdır. Bu nedenle ödünçlemenin analizine iki dilli konuşurların davranışlarının analizi ile başlanmalıdır. Ödünçleme konusu, özellikle, bir dilin tarihi incelemeleri için geniş bir literatür hâline gelmiştir. Fakat dil bilimcilerin tespitleri olarak ödünçlemenin sonuçları ve iki dilli konuşurların gözlenen davranışları arasındaki ilişkinin tartışılması için hâlâ bir fırsat var. İki dilli konuşurlarla ilgili bir çalışma tarafından soruna tutulabilecek herhangi bir ışık, bu süreçle ilgili genel dil bilimsel problemlerle ve ödünçlemeyle ilgilenen tüm öğrenciler tarafından memnuniyetle karşılanmalıdır.¹ Bu makalede, dil bilimsel ödünçlemenin analizinde kullanılan terminolojinin daha kesin bir biçimde açıklanmasına ve ödünçleme süreci ile ilgili net bir hipotezin kurulmasına çalışılacaktır. Bunların test edilmesi, ancak bunların iki dillilik ve ödünçleme ile ilgili belirli çalışmalara uygulanmasının işe yararlığıyla mümkün olabilir.²

2. Dilleri Karıştırma. Burada değindiğimiz konu için belki de en çok bilinen terim *karışım* (mixture) metaforuna dayanmaktadır. Bu terim, Amerika'daki göçmen dillerin konuşurları arasında gerçekten popüler bir terimdir: bkz *han mikser* (O, karıştırıyor) dediklerinde AmN konuşurlarının söylemlerine ya da *mix* ödünçlemesinin çabuk bir açıklaması ve sürecin bir örneği olarak AmA kitap adı *Gemixte Pickles*. Bu terim popüler konuşmalardan dil bilimcilerin, özellikle önceki jenerasyondan olanların, kullanımlarına geçmiştir. Herman Paul Prinzipien'de kendi bölümünü *Sprachmischung* “dil karışımı” olarak adlandırmıştır ve terim Whitney ve Schuchardt gibi kişiler tarafından düzenli olarak kullanılmıştır. Sürecin bir tanımı olarak terim, kullanımını doğrulayan belirli bir canlılığa sahip gibi görünüyordu; fakat bu terim daha dikkatli bir incelemede, Sapir ve Bloomfield gibi daha sonraki dil bilimcileri açıkça kendisini kullanmayı bırakmaya yönelten dezavantajlar sergiler. Paul bile, dilleri karıştırma konusunda sanki diller bir içki karıştırıcısına “ungefähr in gleicher menge”³ boşaltılabilir ve sonunda tamamen yeni bir karışım ortaya çıkarılabilirmiş gibi bir yanlış anlamaya karşı, okuyucuları uyarmak zorunda kalmıştır. Anormal durumlar dışında, konuşurların bir kerede iki dilden de bağımsızca uzaklaştıklarını gözlenmemiştir. Konuşurlar bir dilden diğerine hızlı bir biçimde geçebilirler ama yardım için diğerine başvurduklarında bile, aynı anda sadece birini konu-

1 İki dilliliğe yol açan sosyal baskı tartışması ve problemin son incelemeleri için yazarın makalesine bkz : (Haugen 1949).

2 Sıklıkla başvurulan diller şu şekilde kısaltılmıştır: Amİng Amerika İngilizcesi; PeA Pensilvanya Almancası; AmA Amerika Almancası; AmN Amerika Norveçesi; AmPort Amerika Portekizcesi, Amİta Amerikan İtalyancası; Amİsvç Amerikan İsveçesi; AmFin Amerikan Fincesi. Diğer kısaltmalar standart ve açıktır.

AmN'den örnekler, Wisconsin Üniversitesinin Araştırma Komitesi (1936,1937), Guggenheim Kuruluşu (1942) ve Rockefeller Kuruluşu (1949)'nun araştırma destekleri altında yapılan ve çoklukla Wisconsin'den derlenmiş yazarın kendi malzemelerinden alınmıştır. Makalenin içeriği yazarın Dilbilim Enstitüsü'ndeki İki Dillilikte Araştırma Metotları ve Problemleri (Michigan Üniversitesi, 1949) kursuna katılanlara ve Wisconsin Üniversitesinin Dilbilim Kürsüsü'ndeki öğrencilere sunulmuştur; çalışma her iki grup tarafından yapılan değerli önerilerden yararlanmıştır.

AmPort'dan örnekler Leo Pap'ın Amerikan-Portekizcesi konuşmalarından alınmıştır (Pap 1949).

3 Almanca : “yaklaşık aynı miktarda”

şurlar (Paul 1886: 338; Meillet 1925: 82; Meillet 1921: 76). Öğelerin bir dilden diğerine girişi, iki dilin karışımı (mixture) değil, sadece ikinci dilin değişimi demektir. Karışım tamamen yeni bir birimin ortaya çıkarılmasını ve her iki bileşenin kaybolmasını ima etmektedir; ayrıca hemen hemen tesadüfi yapısının karışıklığını ileri sürmektedir. Fakat mesela AmN konuşurları İngilizceye tamamen geçinceye kadar, kendi İngilizcelerinden farklı, ayırt edilebilir bir Norveççe konuşmaya devam etmektedirler.

Sürecin kendisi için bu kadar. Ortaya çıkan dil “karıştırılmış” veya “melez” olarak adlandırılıyorsa bu daha da sorunlu bir açıklamadır. Bu, “saf” olan başka dillerin varlığını ima etmektedir. Fakat bunlar, etnolojideki “saf ırk”tan artık neredeyse nadiren daha da fazla gözlenebilirler. Terim belirsizdir çünkü dil, geçmişte herhangi bir dönemde yabancı kökenli öğeleri olduğu gibi kabul etmiştir ya da böyle bir kabulün sonucu olarak bugünkü yapısı içindeki bütün çelişkili öğeleri gösterir gibi bir anlama gelebilir. Fakat biliyoruz ki İngilizcede olduğu gibi alınan kelimelerin büyük bölümü bugün, eş zamanlı bir testle, yerli kelimelerden neredeyse ayırt edilemezdirler. Schuchardt tüm dillerin *karışık* (mixed) olduğunu iddia etti fakat bunu ileri sürerek kelimeye çok büyük bir önem vermiş oldu, ki bireysel dilleri biçimlendirmesi bakımından, onun değeri büyük ölçüde azaltılabilir gibi görünüyordu. Bazı çevrelerde *karışık* (mixed) ya da *melez* (hybrid) terimi gerçekten olumsuz anlamda algılanmıştır, öyle ki reformistler, ne yapmakta olduklarının tam olarak farkına varamadan, dili “arındırma” işine girişmişlerdir. Burada anılan nedenlerle, *karışım* (mixture) terimi bu tartışmada kullanılmamaktadır. Bu terim, sorunun popüler açıklamalarında yer alabilir fakat teknik tartışmalarda, onu şimdi açıklamaya girişeceğimiz *ödünçleme* (borrowing) terimiyle değiştirmek daha yararlıdır.

3. Bir Ödünçleme Tanımı. İlk bakışta, ödünçleme terimi karışım olarak analiz etmek istediğimiz süreç için yetersiz gibi görünebilir. İşaret edilen metafor kesinlikle saçmadır, çünkü ödünçleme vericinin onayı hatta farkındalığı olmadan gerçekleşir ve alıcı geri ödeme konusunda herhangi bir zorunluluk altında değildir. Eğer mal sahibi bir şeyden mahrum edilse ve mallarını kurtarmak için zorunluluk hissetseydi, biri bunu pekâlâ çalmak olarak da adlandırabilirdi. Konuşucu, öğeleri başka bir dilden kendi diline aynen olduğu gibi aldığı için süreç *aynen kabul etme* (adoption) olarak tanımlanabilir. Fakat kabul edilmiş bir kelime - bir evlatlık - nasıl adlandırılır? Antropologlar dil bilimsel olmayan kültür öğelerinin yayılmasındaki benzer bir süreç ile bağlantılı olarak *yayılmadan* (diffusion) söz etmektedirler. Bu, dilin öğelerinden çok kendisinin yayılmasını akla getirirse de dil bilimsel bir yayılımdan söz edebiliriz. Ödünçleme teriminin gerçek avantajı bu terimin uzman olmayan kişiler tarafından kullanılmamasıdır. Bu nedenle dil bilimsel tartışmada nispeten anlamı açık kalmış ve daha uygun bir terim bugüne kadar bulunmamıştır. Bu iyi oluşturulmuş dil bilimsel terimi

korumak için karar aldığımızdan onun popüler çağrışımlarını göz ardı etmeliyiz ve ona elimizden geldiği kadar büyük bir önem vermeliyiz.

(1) Biz her konuşurun yeni dil bilimsel durumları kopyalamaya çalışırken, daha önceki öğrenilmiş dil bilimsel öğeleri yeniden üretmeye giriştiğinin doğruluğunu kabul etmeliyiz. (2) öğrenebileceği yeni öğeler arasında kendi dilinden farklı bir dilin öğeleri vardır ve bunları da yeniden üretmeye çalışabilir. (3) Eğer konuşur, daha önce onları öğrendiği dil bağlamında değil de diğer dil bağlamında, yeni dil bilimsel öğeler üretiyorsa, bir dilden diğerine “ödüncleme” yaptığı söylenebilir. O zaman bizim “ödüncleme” açıklamamızın kalbi, bir dilde daha önceden bulunan öğelerin başka bir dilde yeniden üretilmesi girişimidir. Şimdi burada “diğer dil”in ne anlama geldiği sorusuyla meşgul olmayacağız. Bloomfield söz konusu zorluklara yeterince işaret etmişti (Bloomfield 1933: 445). *Yeniden üretim* (reproduction) terimi, ortaya çıkarılan mekanik bir taklidi ima etmez; tam tersine yeniden üretimin doğası, göreceğimiz üzere, orijinal olandan büyük ölçüde farklılaşabilmektedir.

Bizim açıklamamız için konuşurun neden öyle yaptığı ya da yaptığı farkında olup olmadığı önemli değildir. Biz konuşurun çevirirken başarılı olduğu sonuçlarla yeniden ürettiği veriyi karşılaştırarak ne yaptığını analiz etmeye çalışacağız. Bir konuşuru orijinal bir ödüncleme yapma sürecinde, eğer yapabilirsek, çok nadiren yakalayabileceğimiz doğru olsa da, şu açıktır ki şimdi genel olan her alıntı bir zamanlar bir yenilik olarak ortaya çıkmış olmalıdır. Biz, yalnızca bir dilden diğerine olan bu ilk adımı tek başına ele alarak ödüncleme sürecini netleştirebiliriz.

4. Ödüncleme Tipleri. Ödüncleme kopyalayarak *yeniden üretmeyle* (reproduction) ilgili bir süreç olarak tanımlandığı için onun yapısını analiz etmeye yönelik bir girişim, orijinal olanın taklidiyle karşılaştırılmasıyla ilgilenmelidir. Biz orijinal örneğe *model* diyeceğiz ve alıntının az ya da çok ona benzediğini kabul edeceğiz. Bu bir yerli konuşur için yeterli olan bir taklitten yine yerli konuşurun farkına bile varmayacağı bir taklide kadar tamamen değişiklik gösterebilir. Alıntının yerli konuşur için belirgin bir biçimde modelden farklı olduğu bir yerde, biz, henüz adlandırılmayan diğer faktörlerin müdahalesine bağlı olarak kısmi bir öğrenme durumuyla karşı karşıyayız demektir. Yaygın görüşe dayanarak bu faktörlerin konuşurun dilinin daha önceden kurulu kalıpları olduğunu kabul edersek, kopyalayarak yeniden üretimin iki farklı tipini ortaya çıkarabiliriz. Eğer alıntı, yerli konuşurun benimseyeceği kadar modele benziyorsa, o dil için bir yenilik ise ödüncleyen konuşurun, modeli kendi diline *ithal ettiği* söylenebilir. Fakat konuşur, modeli yeterli bir biçimde yeniden üretmediği taktirde, normal olarak kendi dilinden benzer bir kalıpla *değiştirmiştir*. *ithal etme* (importation) ve *değiştirme* (substitution) arasındaki bu ayrım yalnızca bir bütün olarak verili bir alıntı için değil, aynı zamanda onun kurucu kalıpları için de geçerlidir,

çünkü kalıbın farklı parçaları farklı biçimlerde ele alınabilir. Amİng.'ndeki *whip* [hwıp] “kırbaç” kelimesini yeniden üretmeye çalışan bir AmN konuşuru sıklıkla [hypp-] ile karşılaşacaktır; anlamıyla birlikte onun bütün formunu ithal etmiştir fakat kendi yuvarlak-üst-ön damak ünlüsünü, yuvarlaklaştırılmış alt-ön damak ünlüsü E ile değiştirmiştir. Eğer alıntı, alıcı dilde yeni olan kalıpları içermiyorsa, bu iki tip yeniden üretimi birbirinden ayırmak imkânsız olur. Bu nedenle Norveççe ve İngilizcede ayırt edilemez olan ithal etme ve değiştirme, ön ünsüz [h] ‘de yan yana gelmiştir.

Bu iki yeniden üretim türünün konuşmada görev alma şekli üzerine yapılan bir çalışma, modelin kalıpları (patterns) alıcı dil için yeni ise, kalıbın bu iki biçimi arasında muhtemelen bir uyuşma olacağını ileri sürer. Bir çeşit yapı uyarlaması gerçekleşir, bu şekilde konuşur modeldekinin benzerini karşılamak için kendi kalıplarından birini seçer. Normal olarak bilinçsizce gerçekleşen bu prosedürün sonuçları üzerine bir çalışma, görünürde pek çok değişken seçeneğin varlığına rağmen, genel kalıbın nedensiz olmadığını gösterir. İlk değiştirmeleri yapan iki dilli konuşurlar, bir karşılaştırmalı dil bilim çalışmasını devam ettiren zorlu bir yoldadırlar. Bu değiştirim, fonetik için -ki terim bu alanda çok doğru türetilmiştir- kabul edilmiş olan buna benzer durumlardaki yaygın bir olgudur. Bu aynı zamanda çekim, kelime yapımı ve tam olarak fark edilmemiş olan sentaks öğeleri için de geçerlidir. Fakat bir AmPort. konuşuru, *bordo*'yu türetirken, İngilizce *boarder*'deki *-er* ile eyleyenlik eki (agent suffix) *-o*'yu değiştirerek, bu iki ek arasında bir denklik kabul ettiği verisini sunmaktadır. O bunu formüle edemeyecektir fakat bu davranış, hemen hemen bilinçsizce yapılmış olsa bile, özlü ifade etmek için pekala “zihinsel” olarak adlandırabileceğimiz karmaşık reaksiyonun bir tür kanıtıdır. Konuşurun süreçlerini açık bir hâle getirmek dil bilimcinin görevidir; bu, dil bilimsel davranış hakkında konuşmak için bir sözlüğe sahip olmasından kaynaklanan kapsamlılık avantajı nedeniyle onun bir görevidir. İthal etme ve değiştirme arasındaki farkın zihinsel süreçlere tekabül ettiğinin gösterilip gösterilemeyeceği kesin değildir. Fakat dillerin iki dilli egemenliği gittikçe büyürken, değiştirmeden çok giderek artan bir ithal etme eğilimi varken, ödünçlemenin seyrini belirli bir dönem üzerinden açıklamakta fayda olduğu açıktır.

5. Ödünçleme Terminolojisi. Burada tarif edilen ödünçleme bir durum değil, tam anlamıyla bir süreçtir fakat onu tartışırken kullanılan terimlerin çoğu genellikle sürecin kendisinden çok onun sonuçlarının tasviridir. Biz, bir dil yapısı içinde ödünçlemelerin aldığı rol sorununu ve karşılaştırmalı çalışmalara başvurmadan onların tanımlanabilme oranını daha sonra tartışacağız. Şimdi *anlamsal alıntı* (semantic loan), *çeviri alıntısı* (loan translation), *melez* (hybrid), *alıntı kelime* (loanword) vb. terimlerle karşılanan ödünçleme biçimi tasniflerinin ödünçleme sürecinin kendisiyle organik olarak ilgili olmadığı gerçeğiyle ilgilen-

mekteyiz. Bunlar yalnızca çeşitli yazarların ödünçlemenin gözlenen sonuçlarına yapıştırdığı etiketlerdir. Biz örneklerle onların olağan anlamlarını göstereceğiz ve daha sonra onları bugüne kadar önerilen ve tanımlanan terminolojiyle ilişkilendirmeye çalışacağız.

alıntı kelime (loanword) grubun en belirsizidir, çünkü pratik olarak diğerlerinden herhangi birini kapsayabilir. Fakat o genellikle, yerli ses birimlerin az ya da çok ikame edilmesine rağmen, konuşurların yalnızca biçimin anlamını değil, aynı zamanda ses birimsel yapısını da ithal etmiş olduğu Fr. *charivari*'den gelen Amİng. *shivaree* “yeni evlilerin serenadı” kelimesindeki gibi durumlarla sınırlıdır.⁴ *Melez* bazen, ithal edilen kelimenin ses birimsel yapısının yalnızca bir bölümü bulunan, diğer yandan kelimenin geri kalan kısmının yerli bir parça ile karşılandığı alıntı kelimeleri belirtmek için kullanılır. Bu şekilde PeA., Amİng. *plum pie*'yi, [blauməpai] olarak kabul etmiştir ki burada [pai] biçim birimi (morphem) ithal edilmiş; fakat yerli [blaumə], „*plum* ile değiştirilmiştir (Schach 1948: 121-134). Bu durumda ödünçleyen konuşurlar, onu alırken birleşikte yer alan biçim birimleri analiz etmiş olmalıdırlar, aksi taktirde bu kısmi değişimini yapamazlardı. Bu ayırım, süreci önceki biçimin yalnızca ses birimsel değişiminden farklı bir aşamaya getirmektedir. Öyle ki bu durum ses birimsel değişiminden bağımsız hareket eden bir *biçim birimsel değişimin* (morphemic substitution) varlığını kabul etmemizi gerektiriyor.

Şimdi *çeviri alıntısına* (loan translation) (Fransızcada *calque* olarak bilinir.) dönersek, Latince *paeninsula*'ya dayanan Fransızca *persqu'île*, Almanca *Halbinsel* ya da İngilizce *skyscraper*'e dayanan Almanca *Wolkenkratzer*, Fransızca *gratte-ciel*, İspanyolca *rascacielos* gibi örneklere rastlarız (Sandfeld-Jensen 1915: 69). Fakat bunlar önceki “melez” örneklerde gözlenen sürecin genişlemesinden daha fazla bir şey midir? Ödünçleyenler burada, kelimenin yalnızca bir parçasını değiştirmek yerine, her iki parçayı da inceleyip değiştirmişlerdir. Özel yapısal bir model ithal etmişlerdir; şöyle ki bu, iki parçanın basitçe eklenmesiyle elde edilemeyen ve yeni bir anlama sahip birleşik bir ifadedeki iki bileşenin kombinasyonudur.⁵ Portekizcede yalnızca “karpisli” anlamına gelmesine rağmen, *humoroso*'nun Amİng.'deki *humorous* “gülünç, esprili, nükteli” anlamlı AmPort.daki kullanımıyla örneklendirilen *anlamsal alıntı* (semantic loan) buna çok yakındır (Pap 1949: 87-88). Burada hiçbir biçimsel öge ithal edilmemiş, yalnızca anlam ve ses birimsel biçimin değişimini tamamlanmıştır. Buna “anlamsal alıntı” adını vermek, yukarıda açıklanan tüm alıntıların anlamsal olduğu gerçeğini göz ardı eder; yeni anlamın ödünçlemenin tek gözlenebilir kanıtı olması yalnızca bu duruma özgüdür. Biçim birimsel değişim tamamlan-

4 *Shivaree* için bkz: (Davis-McDavid 1949: 249-255)

5 Krş. (Pap 1949)daki terimin mantıklı bir eleştirisi.

mıştır. Bu, Amİng. *lay off* “kesmek, bırakmak, işten çıkarmak” ‘dan örnek alınan AmN *leggja aw* “akıtmak, boşaltmak, işten çıkarmak” gibi içinde söz dizimsel kalıpların da yer aldığı dizisel alıntılar için de doğrudur.

Eğer şimdi bu tartışmayı özetlemeye çalışırsak; alıntıların, biçim birimsel değişimlerinin oranlarına göre tasnifini yapmada başarılı olduğumuzu görürüz: hiç, kısmen veya tamamen. Tamamen biçim birimsel değişim ses birimsel değişimi engeller fakat biçim birimsel değişim içerisinde az ya da çok ses birimsel değişim bölümü olabilir. Biz bu şekilde esas olarak biçim birimsel ve ses birimsel değişimler arasındaki ilişkiye dayanan şu gruplara ulaşıyoruz; bunları tanımlamak için kullanılan terimler, oturmuş bir terminoloji ya da daha iyi buluşlar yerine kullanılan geçici ifadelerdir:

(1) **Alıntı kelimeler (loanwords)** değişim olmaksızın biçim birimsel ithal sergiler. Herhangi bir biçim birimsel ithal, ses birimsel değişimlerinin derecesine göre yeniden sınıflandırılabilir: hiç, kısmen veya tamamen.

(2) **Bölünmüş alıntılar (loanblends)** ithal etmenin yanı sıra, biçim birimsel değişim sergiler. Değişim, taklit edilen modelin konuşuru tarafından yapılan belirli ölçüde bir çözümlemeyi kapsar; sadece fark edilebilir yabancı bir modelin işin içine girdiği bu tür *melezler* buraya dâhildir.

(3) **Alıntı aktarımlar (loanshifts)** ithal olmaksızın biçim birimsel değişim sergiler. Bunlar genellikle “çeviri alıntıları” ve “anlam alıntıları” olarak adlandırılanları da içerir; “aktarım” terimi önerildi, çünkü ödünçleyen dilde yalnızca yerli biçim birimlerin görevsel aktarımları olarak ortaya çıkarlar.

Bu tiplerin her birinin incelenmesi için farklı bölümler ayrılacaktır. Hepsi için, anlamsal alıntılamanın (semantic importation) gerçekleşmiş olduğu kabul edilmiştir. Biçim birim (morpheme) teriminin burada çekimsel özellikleri içermediği kaydedilmelidir. Onlara başvurulduğunda, kelimenin dilbilgisel görevini etkilemezler fakat gereklidirler ve bu nedenle cümlede kendi kullanımının ayırıcı olmayan görevdeşleridir.

6. Alıntı Kelimelerin Fonolojisi. En basit ve yaygın değişim, yerli bir ses dizisi yabancı bir diziyi karşılamak için kullanıldığında ortaya çıkan değişimdir. Tam değişim tecrübesiz dil öğrencilerinin özelliğidir ve yerli konuşurlar tarafından “yabancı bir aksan” olarak değerlendirilir. Bu durum, biri yabancı bir dil konuşurken hoş karşılanmıyor olabilir fakat yabancı malzemeleri kendisinde yeniden üretirken normaldir. Sonuçlar, model dilin konuşurları tarafından neredeyse tamamen tanınmaz olabilir, İspanyolca *virgen* kelimesinin Taos Yerlilerinin dilinde [m’ilxina] olarak yeniden üretilmesi ya da İngilizce *spade* kelimesinin AmPort.’a [ʃi’peiro] olarak geçmesi gibi (Trager 1944: 146; Pap 1949: 94). Çoğu durumda konuşurlar, yabancı kelimeyi değiştirmiş olduklarından tamamen habersizdirler; öğretmenine Avrupa kökenli *drama* kelimesinin

doğru telaffuzunun *dzurama* ya da *dorama* mı olduğunu soran Japon öğrencinin Polivanov tarafından anlatılan hikayesindeki gibi. Öğretmen her ikisinin de olmadığını, *drama*'nın doğrusu olduğunu söylediğinde, öğrenci onaylamış ve “Aaa evet, o zaman *dorama*.” demiştir (TCLP 1931: 79-96). Hermann Paul ve ondan sonraki pek çok yazar, bunu konuşurun diğer dilin seslerini kendi ana dilinde o seslere “en yakın olan seslerle” karşıladığı bir süreç olarak açıklamışlardır (Paul 1886: 1; Hempl 1898: 37; Bloomfield 1933: 446). Fakat, konuşurun ana dilinde hangi sesin tam olarak model dile en yakın ses olduğundan ne konuşurun kendisi ne de konuşurun davranışını inceleyen dil bilimci her zaman emindir. Konuşurun herhangi bir durumda hangi sesleri değiştirmeye yakın olduğunu tahmin etmek için yalnızca ses sisteminin ve sesin geçtiği dizinin tam bir analizi bize dayanak sağlayabilirdi. Yaqui Yerlileri İsp. *Estufa*'yı [ehtúpa] olarak yeniden ürettiklerinde, [s] için [h] değişimi, yalnızca [t] ve [k]'den önce -ki burada kendi yerel dillerinde [s] bulunmaz- gerçekleşen bir değişimdir; başka bir yerde [s] ile bir sorunları yoktur. Polivanov bunu şu şekilde vurgulamıştır (TCLP 1931: 80): “En entendant un mot inconnu étranger... nous tachons d'y retrouver un complexe de nos representations phonologiques, de les decomposer en des phonemes propres a notre langue maternelle, et meme en conformite i nos lois de groupement des phonemes.”⁶ Konuşurlar konuşma akışı içerisindeki belirli özelliklere tepki vermek ve bunları kendilerinde yeniden oluşturmak üzere eğitim almışlardır; ne var ki onları yalnızca sınırlı sayıdaki kombinasyon ve dizide yeniden üretmek üzere eğitilmişlerdir. Alıntı kelime fonolojisi, ses birimsel değişimle sonuçlanan analiz sürecini yeniden ele alma girişimidir.

7. Fonolojik İthal. Tanımlama problemi, çoğunlukla öğrenme sürecinin öğrencinin dile bakışını değiştirmesi faktörü tarafından karmaşık bir hâle getirilir. Yeni dili ne kadar çok öğrenirse, yeni dilin yapılarını eski dil aracılığıyla yorumlamak, onun için o kadar az gereklidir. Böylece o, hâkim olduğu yeni dilin -daha önceki yerleşik alışkanlıklarıyla çok da uyumsuz olmayan- alışkanlıklarını yavaş yavaş kendi diline dâhil etmeye başlar. Dil bilimciler genellikle fonolojik biçim temel alınarak ödünçleme zamanı için bir ölçü oluşturulabileceğini kabul ederler. Geç alıntılar modellerine daha fazla benzerlerken, önceki alıntılar daha çok bozulmuş kelimeler olarak kabul edilirler. Bu nedenle, Trager Taos'daki İspanyolca alıntılar listesinde, alıntı fonolojisi bakımından farklılıkları temel alarak “en eski”, “daha yeni” ve “en yeni” ayrımı yapar (IJAL 1944: 145). Genellikle prensip, sestir fakat bazı ön koşulları koymalıyız. İlk olarak, kritik sesleri kapsamadıkları için bize herhangi bir ölçü sunmayan bazı kelimeler vardır. İkinci olarak, en çok ve en az bozulanlar arasındaki fark, iki dilliliğin

6 Fransızca: “Yabancı bilinmeyen bir kelime duyduğumuzda... karmaşık fonolojik yapısını bulmaya çalışırız, sesbirimleri ana dilimize göre sesbirimlere böleriz ve daha sonra bu sesbirimleri kendi yasalarımıza göre tekrar birleştirmeye çalışırız.”

derecesine dayandığı kadar zamana dayanmaz. İki dillilik aniden ya da yavaş yavaş olabilir; pek çok kuşak üzerinde, tıpkı PeA konuşurları arasındaki gibi, etkisini sürdürebilir ve kelimeler, toplumun çeşitli bireyleri aracılığıyla farklı formlar biçiminde yaygınlaşabilir. AmN topluluklarında çoğu alıntı kelime, az ya da çok ses birimsel değişimlerle çeşitli formlarda ortaya çıkabilmektedir. Fakat bazı değişimler öyle yaygındır ki çok yakın zamanlarda ödünçlenmiş olamazlar. Eğer biliyorlarsa, iki dillilerin daha eski bir kelimenin formunu düzenleyerek daha ‘doğru’ bir formu dile sokmuş olmaları da mümkündür.

Tek tek kelime ve ifadelerin akıbetlerini en eski girişlerinden itibaren takip edemeyeceğimizden, biz yalnızca verili herhangi bir kelimenin formunu etkilemiş olan faktörleri tahmin edebiliriz. Fakat yine de bazı çıkarımlarda bulunma hakkımız var. İlki şu ki *iki dilli bir konuşur yeni bir alıntı kelimeyi dile olabildiğince model dildeki fonetik forma yakın bir formda dâhil eder*. İkinci olarak, *eğer onu tekrar etme durumu varsa ya da diğer konuşurlar da onu kullanıma alırlarsa, yerli öğelerin daha fazla değişimi gerçekleşecektir*. Üçüncü olarak, *eğer tek dilliler onu öğrenirlerse, tamamen ya da tamama yakın bir değişim yapılacaktır*.

AmN örneğinde biz büyük ölçüde çoğunun İngilizceyi çocukluğunda öğrenmiş olduğu iki dillilerle ilgileniyoruz, bu yüzden pek çok kelime tamamen olduğu gibi kabul edilmiş formlardan neredeyse tamamen kabul edilmemiş formlara kadar çeşitlilik gösterebilir. Biz burada, her zaman kronolojik olmadıklarının da farkında olarak, bazı karakteristik aşamaları göz önünde tutacağız.

(1) *İki dillilik öncesi dönemde* (pre-bilingual period) alıntılar nispeten küçük bir iki dilli grup tarafından yapılır ve tek dilli çoğunluk arasında büyük oranda yayılır; kelimeler fonetik sonuçlarda büyük düzensizliklerle birlikte neredeyse bütünüyle yerli değişimler sergiler. Bazı ses birimler ve ses birim dizileri konuşurlarda tereddüde neden olur, bu nedendir ki yedek olarak kendilerinininkinden bir birini bir ötekini seçerler. AmN’de uyaklı kelimeler *road* ve *load*, /râd/ ve /lod/ olarak farklı N ses birimleriyle yeniden üretilirler. Bu davranış *düzensiz değişim* (erratic substitution) olarak adlandırılabilir ve acemi bir nişancının hedefindeki atışların dağılımı ile karşılaştırılabilir.

(2) *Yetişkin iki dillilik* (a period of adult bilingualism) dönemi. Gelişen İngilizce bilgisi, aynı Norveççe ses biriminin istikrarlı bir biçimde yeni İngilizce alıntılar için kullanıldığı daha sistematik bir değiştime neden olur. Buna, ana dilde bulunmayan yeni pozisyonlardaki benzer seslerin kullanımı da eşlik edebilir. Bu nedenle İngilizce *very*, *vicious* ve Fransızca kökenli diğer kelimelerdeki ilk ses v, onu yalnızca ünlüler arasında söylemeye alışmış İngilizlere bir zamanlar yabancı gelmiş olmalıdır. Modern Çekçede g ilk ses olarak yalnızca alıntı kelimelerde bulunur; diğer yerlerde yalnızca k’nın altses birimidir (allophone) (Mathesius 1935-1936: 23). Bu süreç ses birimlerin dağılımını etkilediği için biz

bu süreci *ses birimsel yeniden dağılım* (phonemic redistribution) olarak adlandıracağız.

(3) *Çocukluk iki dilliliği* (childhood bilingualism) dönemi. Karakteristik süreci, ses birimsel ithal (phonemic importation)in bir dönemidir, mesela tamamen yeni ses tipleri dâhil edilir. İlk kuşak konuşurlarının, [ehtúpa] diyerek İspanyolca *estufa* “soba” kelimesindeki *f*’yi *p* ile değiştirmek zorunda kaldığı Yaquiler, bugün [fonografo] ‘fonografi’ kelimesini zorlanmadan türetecek kadar iki dillidir. AmN konuşurlarının ilk kuşağı İngilizce *whip* kelimesini /hyppa/ olarak almışken ikinci kuşak /wippa/ olarak almıştır.

8. Alıntı Kelimelerin Grameri. Alıntı kelimeler yeni dilin sözcükleri arasına dâhil edilmek durumundaysa, o dilin gramatik yapısına uyarlanmalıdır. Bu, alıntıların ödünçleyen tarafından, kendi dilinin belirlemiş olduğu çeşitli gramatik sınıflara dâhil edilmesi gerektiği anlamına gelir. Alıntılar model dildekilerden farklılaştıkça bir analiz ve uyarlama, fonoloji konusunda olduğu gibi, burada da gerekli olacaktır. Böylece ileriki aşamalarında belirli derecede ithal etme sonucunu doğuran değişimin aynı üstünlüğünü erken dönemlerde de gözlemliyoruz. Biçim sınıflarının (form classes) en yaygın türü, geleneksel olarak “sözcük türleri” (parts of speech) adıyla bilinenlerdir. İngilizce ve Norveççe konusunda bu aşamada hiçbir sorun yoktur çünkü yapıları yakın bir biçimde paraleldir: İngilizce isimler AmN isimleri olarak alınır, ve benzeri... Bir Athabaskan dili olan Chiricahua’da İspanyolca sıfatlar *loco* “çılgın” ve *rico* “zengin” in fiil olarak ödünçlendiği belirlenmiştir (Hojjer 1939: 110-115). Fakat biçim sınıfları içerisinde (en azından çekimli olanlarında) AmN için de sorunlar vardır. Norveççe isimler, çekim ve sentaktik şartlarda birbirinden ayrılan ve geleneksel olarak eril (masculine), dişil (feminine) ve yansız (neuter) şeklinde bilinen üç sınıftan birine aittir. İngilizce buna denk bir kategoriye sahip olmadığı için, İngilizce bir isim, hem konuşurlar hem de analistler için keşfedilmesi çoğunlukla zor olan analogiler temelinde bu sınıflardan birine dâhil edilmelidir. Bu durumun incelendiği pek çok dilde, özel analogiler onları başka bir sınıfa dâhil etmek için araya girmedikleri sürece alıntıları belirli bir cins kategorisine (gender) sokma eğilimi gözlenmektedir. Bu, neredeyse her alıntı kelimenin zayıf fiiller (weak verbs) sınıfına girdiği AmN fiillerinde daha da belirgindir. Belirlilik (definiteness), iyelik (possession) ve çokluk (plurality) gibi dilbilgisel kategoriler yeterli yakınlıkla karşılanır; öyle ki İngilizce biçimlerle Norveççe biçimlerin değişiminin çok azı işe koşular. Yine, bu daha az alakalı olan diller için geçerli olmayacaktır; Yaqui dilinde çokluk ifade etse de, bu dil pek çok alıntı kelimeye teklik anlamlı bir -um eki vermiştir (Spicer 1943: 410-426).

Fakat İngilizce ve Norveççe ilişkisinde bile özel durumlara dayalı birçok hatalı analiz olayı vardır; bu nedenle örneğin İngilizce -s (çokluk), gövdesiyle birlikte ödünçlenmiş ve teklik bir ismin parçasıymış gibi görülmüş olabilir. *Kars*

'araba' buna bir örnektir, çoğulu *karser*; benzer biçimde Amİta.'da *pinozzi* 'fıstıklar'. Fakat iki dilli bir öğrenme aşamasıyla uyumlu olan bir sonraki aşama, İngilizce alıntılar için çokluk eki ithal etmektir. Bu şöyle yaygın bir duruma neden olur: Norveççenin ek biçimindeki tanımlığı (suffixed article), örneğin *kisa* 'anahtarlar'daki gibi -s- + -a 'the, belirlilik tanımlığı' şeklinde melez bir çekim yaratarak, kelimeye eklenebilir. Sıfatlar ve zarflar da, Norveççe ekleri alabilirler; fakat daha az bir oranda. Burada İngilizce etkisi sıklıkla sıfır eklerin (zero suffixes) ithali, yani çekimin terk edilmesi sonucunu doğurmaktadır. Aasta Stene Norveççenin bazı pozisyonlarda sıfır eklerle sahip olmasının bunu teşvik ettiğini vurgular (Stene 1945: 164). Öte yandan fiiller, İngilizcede neredeyse hiç karşılanamayacak, değişmez bütün bir Norveççe çekime sahiptir. Bu olgu pek çok dil için ifade edilmiştir ve dikkat çekme konusunda yeterince çarpıcıdır (Stene 1945: 163; Pap 1949: 106).⁷ Bayan Stene sıfat ve isimler için geçerli olan, çekimin önlenebileceği durumlarda yer alma fırsatını vurgular ki bu, fiiller için mümkün değildir. Bu doğrudur, fiil çekimlerinin işlevinin bir şekilde diğerlerinden farklı olduğu göz ardı edilmemelidir. Zaman (time/tense) bir biçimde her Norveççe ve İngilizce cümle için gerekliken çokluk (plurality) gerekli değildir; fiiller, tekil ismin sahip olduğu türden genel işlevli çekimsel bir biçime sahip değildir. Tekil isim yalnızca türlerin bireylerine gönderme yapmaz, aynı zamanda türün kendisine de yapar ve pek çok durumda bu, oldukça yeterlidir (örn. *Rabbit* 'tavşan' bir alıntı kelime olarak hem tek bir tavşanı hem de genel olarak tavşanları ifade eder.). Sıfat çekimleri bile bağımsız bir anlama sahip olmadıkları fakat betimledikleri isimlere bağlı oldukları için daha ikincildir. Bu nedenle İngilizcedeki çekim yokluğunun ithali, karşılığındaki Norveççe çekimlerin nispeten önemsizliği sayesinde kolaylaştırılmıştır. En azından bu çalışmada ele alınan karmaşık olmayan konuşurlar için herhangi planlı bir 'çekimden kaçınma' durumunu kabul etme durumunda değiliz.

9. Bölünmüş Alıntılar (loanblends). Konuşurlar diğer dillerin biçimlerini yeniden üretmede, yalnızca yabancı öğeler ile kendi ses ve çekimlerini değiştirmeye göre değil, daha çok onların adaptasyonlarına göre ilerleyeceklerdir. Aslında yabancı öğenin bir bölümü için yerli bir biçim birimin bir kısmında ya da tümünde kayma olabilir, yerli önek *al-* ekinin İngilizce *o-* ile değiştirildiği AmPort. *alvachus* "overshoes (lastik, galoş)", *alvarozes* "overalls (tulum, iş tulumu)" örneğindeki gibi (Pap 1949: 96). Bu değişimler yalnızca fonetik sonuçlar, fonolojik değişimden kaynaklanan sonuçlardan ayrıldığında fark edilebilir. Bu nedenle İngilizce *-er* AmN'de /-ər/ olarak yeniden üretilir; yalnızca bu olmadığında, /kårna/ "corner (köşe)" daki gibi (Norveççedeki *hyrrna* "köşe"nin bölünmesiyle), bir ek değişiminden emin olunabilir. Aynısı AmPort.'da ger-

⁷ Stene, ödünçlenen fiiller, yeterli ölçüde oluşmamış gibi görünen isimlerden bu nedenle daha azdır görüşündedir.

çekleşmeyecekti, orada Doğu Amİng. *-er* [-ə] normal olarak /-a/ olarak yeniden üretilir. Ek değiştirimi /bordo/ “yatılı, pansiyoner” gibi bir kelimedede açıktır, çünkü /-o/ düzenli eyleyen sonekidir (agent suffix)(Pap 1949: 97). /-a/ gerçekten muğlaktır; çünkü yalnızca İngilizce *-er*’i yeniden üretmez, aynı zamanda İngilizcede ünsüzlerle biten pek çok kelimeye düzenli bir sonek olarak eklenir (Pap 1949: 101). Ekin kendisinin, bir cinsiyet işaretiçisinden nadiren daha fazla, anlamsız olduğu AmN /kârna/ gibi durumlarda bir *bölünmüş köke* (blended stem) temas etmiş oluruz. Buna en yakın olan durum, yerli soneklerin yabancılar ile değiştirildiği *bölünmüş türetim* (blended derivative)dir. Bu nedenle PeA. -ig sıklıkla İngilizce -y ile değiştirilir, örn. *bassig* “bossy (otoriter)”, *fonnig* “funny (eğlenceli)”, *tricksig* “tricky (aldatıcı)” (Schach 1949: 120). AmN.’de İngilizce sonekleri Norveççelerden ayırmak genellikle zordur, çünkü çoğu fonolojik olarak eşittir; örn. İngilizce -y [-i] Norveççe /-i/ ile eş seslidir (homophonous). *bölünmüş bileşenler* (blended compounds) Amİng.’de en geniş bölünmüş sınıfı oluşturur. Bileşenler neredeyse basit kökler kadar özğürce ödünçlenir, çünkü iki dil birleştirmede paralel yapılarla sahiptir. Fakat birleşiklerin yaklaşık yarısı bir parçanın ya da her iki parçanın değiştirimini gösterirler. Şu dikkat çekicidir ki hemen her durumda değiştirim ses bakımından yabancı terime oldukça benzer ve ondan çok uzak bir anlamı yoktur. PeA’dan bir örnek *bockabuch* “pocketbook (cüzdan)”tur ki onda *buch* İngilizce *book* ile değiştirilmiştir. Birleşik kalıbın gücü öyledir ki İngilizcede birleşik olmayan bazı ifadeler bile AmN.’de birleşige dönüşmüştür, örn. *black walnut* “siyah ceviz”> /’blakkvalnot/. Yalnızca doğrudan İngilizce modellere sahip bu tür ifadeler burada bölünmüş alıntılar olarak incelenmiştir. İngilizce biçim birimleri içeren bağımsız AmN oluşumları, burada ödünçleme sürecinin dışında kalan yapılar olarak değerlendirilmiştir.

10. Alıntı Aktarımlar (loanshifts). Bazı yabancı alıntılar dilde yalnızca yerli kelimelerin kullanımındaki değişiklikler olarak ortaya çıkarlar. Bu tür değişiklikler burada, tam olarak fonolojik ve gramatik olmayan tüm değişiklikleri içerecek olan “aktarımlar” (shifts) olarak sınıflandırılacaktır. Yerli biçim birimlerin tamamen değiştirimi gerçekleşmektedir. Bu basit köklerde meydana geldiğinde, kelimenin yeni ve eski anlamları arasındaki benzerliğin derecesine göre iki ihtimal ortaya çıkar. Eğer yeni anlam eskisiyle genel olarak hiçbir ortaklığa sahip değilse; bu, *alıntı eş seslilik* (loan homonym) olarak açıklanabilir. Bu, AmPort.’nun İngilizce *grocery* “bakkal, market” kelimesi ile kendi kelimesi *grosseriayı* “kaba bir ifade” değiştirdiğindeki durumdur; sonuç olarak *grosseria*’nın eş sesli iki anlamı vardır. Bunlar bir sözlükte muhtemelen iki ayrı kelime olarak dizileceklerdir. Eski ve yeni anlamlar arasında belirli bir semantik örtüşme oranı yüksek olduğunda, yerli biçim birime yalnızca yeni bir anlam yönü ekleyen *alıntı eş anlamlılıktan* (loan synonym) söz edilebilir. Bunlar, sırasıyla, yerli ifadelerin eski kültürdeki bazı özelliklerle aşağı yukarı benzerlik gös-

teren yeni kültürel olgulara uygulandığı *anlamsal yer değiştirmelere* (semantic displacements) ve yerli ayrımların diller arası kısmi eş anlamlılığın etkisiyle yok edildiği *anlamsal düzensizliklere* (semantic confusions) ayrılabilir. AmPort., “dolar” anlamında (İspanyolca *peso*’dan) *pêso*’yu “ağırlık” kullandığında; bu, anlamsal yer değiştirmedir. Fakat İngilizce *library* “kütüphane” için, Portekizce *biblioteca*’yı kullanmak yerine yerli *livraria* ‘yı “kitabevi, ev kütüphanesi” kullandıklarında bu, bir anlamsal düzensizliktir (Pap 1949: 79, 88). Bu süreç, şu şekilde sembolize edilebilir: Eğer A dili B dilindeki b kelimesinin bazı anlamlarını kapsayan a1 ve a2 kelimelerine sahipse, A üzerindeki B etkisi genellikle a1 ve a2’nin düzensizliğine yol açar; eğer a1 fonetik olarak b’ye benzerse, a2’yi bütünüyle yerinden edebilir.

Anlamsal benzerliğin derecelerini sınıflandıran tatmin edici herhangi bir metodun eksikliği, burada ileri sürülen ayrımları yapma olanağının her zaman mümkün olmadığı anlamına gelir. Bu nedenle AmPort. *crismas* “Christmas (Noel)” sınıflandırmasına katılmamak mümkün olacaktır. Amİng. ‘deki modelle yeterince benzerdir; öyle ki biri, ilk bakışta onun ses birimsel değiştirim ile alınmış bir alıntı kelime olduğunu düşünebilir. Yalnızca Portekizcede tam da bu ses birimsel formula zaten var olan bir kelime, bizi bu kelimeyi bir alıntı aktarım (loanshift) olarak sınıflandırmak zorunda bırakır. Fakat bu, bir alıntı eş sesli mi; yoksa alıntı eş anlamlı mıdır? Pap onu alıntı eş anlamlı olarak adlandırmak için (kendi terminolojisinde *anlam alıntısı* (semantic loan)) yeni anlamına yeterince benzediğinden kendi yerli anlamını “ayın yağı” önemser; fakat biri onlar arasında yaygın bir “eş anlamlılık alanının” olmadığını açıkça hissedebilir, bu nedenle daha çok bir alıntı eş sesli olarak adlandırılmalıdır (Pap 1949: 87). Kabuklu mısır depolamak için yapılmış bir bina anlamındaki *corncrib* kelimesi ile Norveççe *korn* “tahıl” + *krubba*’nın “yem rafı” değiştirildiğindeki gibi, birleşikler aynı zamanda yerli değiştirimler sergileyebilir. Bunlar pek çok dilin gelişiminde büyük rol oynamış olan *çeviri alıntılarıdır* (loan translation). Bu nedenle, İngilizcede ithal edilerek yeniden üretilen Yunanca *sympátheia*, Latince *compassiō*, Almancada *Mitleid*, Dancada *Medlidenhed* ve Rusçada *sobolěžnovanie* olarak biçim birim değiştirimi ile yeniden üretildi (Sandfeld-Jensen 1915: 69). Değiştirim, parçaları yerli kelimeler gibi yeniden üretilen ifadeleri tamamlamak için eşit derecede genişletilebilir. Bunlara *sözdizimsel değiştirimler* (syntactic substitutions) diyebiliriz, AmPort. *responder para tras* “karşılık vermek” gibi ifadeleri içerir (Pap 1949: 89).

Alıntı aktarımlar genellikle yabancı ve yerli öğeler arasında hem fonetik hem de semantik benzerlik olduğunda çok çabuk meydana gelir. Diller arası benzerlik gösteren ifadeler *benzerler* (analogues) olarak adlandırılacaktır; eğer benzerlik sadece fonetik ise, *sesteşler* (homophones) olarak adlandırılacak ve eğer sadece semantik ise *anlamdaşlar* (homologues) olarak adlandırılacaktır.

Her üç tip biçim birimsel değiştirim için başlangıç noktası olabilir; AmN. örneğinde sadece sesteşliğin etkisinin ne kadar güçlü olduğu önemlidir. İngilizce ve Norveççe benzerliği eski şişelere yeni şarap doldurmayı kolaylaştırmaktadır. Çünkü eski şişeler yenilerinden çok zor ayırt edilirler.

11. Türetim (creation). Alıntı kelime listeleri çoğu zaman ortaya çıkışı büyük oranda ikinci bir kültür ve onun diliyle olan ilişki sonucunda gerçekleşebilen fakat bütünüyle alıntı olmayan pek çok ifadeyi içerir. Bunlar yabancı bir modelin doğrudan taklidi olarak ortaya çıkmamışlardır fakat ödünçleyen dil içerisinde ikincil bir biçimde türetilmişlerdir. Alıntı kelime *liós* “Tanrı” (İspanyolca *dios*’dan) ve yerli *nóoka* “konuşmak”dan oluşturulan Yaqui sözü *liósnóoka* “dua” buna bir örnektir (Spicer 1943: 410-426). Bu yapılar bazen alıntı aktarımlarla karıştırılır çünkü ‘melez’ olmalarıyla onlara benzerler. Fakat burada açıklanan ödünçleme süreci işığında bakıldığında, ‘dua’ anlamında *god-speak* “tanrı-konuşmak” biçiminde İspanyolca bir kelime olmadığı için, bunlar yabancı bir modelin taklidi olarak ortaya çıkmış olamazlar. AmN.’den paralel bir kelime, daha çok Wisconsin’in tütün üretilen bölgelerinde kullanılan ve ‘ürünün ortaklığı nedeniyle bir tarlayı işleyen kiři’ anlamındaki *sjærbrukar*’dır. İlk parça (Amİng.’den *share* “ortak”) *sjær*’dir, ikincisi Norveççe *brukar* “çiftçi”dir. Amİng. *sharecropper* “ortakçı” bu bölgelerde kullanılmaz; *shareman* “ortak” bazen İngilizcede duyulur. Fakat bunların hiçbirisi AmN kelimesi için ileri sürülemedi; onun kökeni *sjær* alıntısının yerli *gard* ile değiştirildiği Norveççe *gardbrukar* “çiftçi” kelimesinde aranmalıdır. Alıntı biçim birimlerin yerli modellere doldurulduğu bu tip *geri değiştirimler* (reverse substitution) daha önce açıklanan ödünçlemelerden açık bir biçimde farklıdır ve onlardan ayrılmalıdır. PeA, *Gekick* “sürekli, adet olarak geri tepme veya itiraz etme” ’in ilginç ifade biçimlerine sahiptir (örn. *Gekooks* “ikna etmek”, *Gepedel* “dolanarak satmak, ifade etmek”, *Getschäbber* “hızlı anlaşılmaz konuşmak”) (Schach 1949: 115). Ödünçleme sürecine dikkat etmeden sınıflama yapıldığında, bunlar “melez” gibi görünürler; fakat başlama noktaları daha önce ifade edilen *blaumpai* ‘plum pie’ (erikli kek) gibi bölünmüş alıntılardan (loanblend) farklıdır. Bunlar belirli bir İngilizce modele sahip değildir, çünkü İngilizcede sürekli ve hatta sinir bozucu bir etkinliği işaret eden bu tip bir kelime yoktur. Bu kelimeler ödünçlenen fiillerden (örn. *kicken*) üretilen ikincil türetimler olarak ortaya çıkarlar ve *Gejämmer* “sürekli inlemek veya ağlamak” türü yerli kelime kalıplarına dökülürler. İfadenin yerli türetim sınıfına ait olup olmadığını belirlemek için ulaşılabilir tek kriter diğer dilde modelin bulunmamasıdır. Sorgulanan dilin kapsamlı bilgisi olmaksızın bundan emin olmak zor olabilir. Şüpheli bir durum Amİta. *sciainatore* “ayakkabı boyacısı” kelimesinde ileri sürülür, açık bir şekilde alıntı kelime *sciainare* “parlaklık (ayakkabılarda)(shine)”nin, *travatore* “troubadour (halk şairi)”un örnekledeği türde bir yerli kalıp biçiminde değiştirmiyiyle oluşturulmuştur. Fakat

eğer İtalyan araştırmacı A. Menarini'nin kabul ettiği gibi, Amİng.'de 'ayakkabı boyacısı' anlamında *shiner* kelimesi varsa, bu, yerli *-tore*'nin Amİng. *-er* ile kolayca değiştirildiği bir bölünmüş alıntı (loanblend) olabilir (Menarini 1947: 145-208; Hall 1948: 239-241). Bu yazar alışılmış kullanımı *boot-black* "ayakkabı boyacısı" olan böyle bir kelimeyi hiç duymamış ve görmemiştir (kara leke anlamı dışında), fakat bunun (daha yaygın olarak *shoe-shine* olan) birleşik *shoe-shiner*'da yer aldığını fark eder.

Burada tartışılan türetim tipini, tamamen yerli materyalden oluşan türetim tipinden ayırmak için bir isme ihtiyaç olduğundan, biz onu *melez türetim* (hybrid creation) olarak isimlendiriyoruz, bu şekilde iki dilli tabiatını vurguluyoruz. Fakat bunun ödünçleme sürecinin bir parçası olmadığı bilinmelidir; yeni dilde üretici olduğundan, daha çok, ödünçlenen ögenin diliyle olan açık bir birleşimin kanıtını sunar. Melez türetimlerin sayısı belirgin şekilde duruma göre farklılaşmaktadır. PeA, *-erei*, *-es*, *-sel*, *-keet*, *-meesig*, *-voll*, *-weis* gibi işlek türetme eklerini ve *var-* fiil ön ekini içeren çok sayıda melez türetime sahiptir (Schach 1949: 115). Diğer yandan, AmN görece daha azına sahiptir, ki bu, Norveççede türetme eklerinin nispeten eksikliği fakat aynı zamanda (Norveçlilerin) Amerika'daki varlıklarının daha kısa bir süreyi kapsaması nedeniyle olabilir. Pek çok melez türetim, alıntı biçim birimlerin çekirdekte değiştirildiği öte yandan küçük parçaların (eklerin) yerli olduğu türetim tipindedir. Küçük değiştirim sergileyen (İngilizce *talkative* ile örneklenen) diğer zıt tipi, AmN malzemesi içerisinde hiç bulunmaz.

Bu, öteki kültürün teşvikine karşılık olarak gerçekleştiğinde, alıntı kelime incelemelerinde bazen tamamen yerli türetim tipi için referans olur. "Aşağıda püskülü olanlar" (yulaflar), "pörsük kıçlar" (filler), "kuru üzümler" (kuru üzümler), "ışık kutuları" (piller) vb. yeni üretilmiş betimleyici ifadeler, George Herzog tarafından Pima Yerlilerinden sunulmuş örneklerdir (Herzog 1941: 66-74). AmN.'den tek örnek, Norveççe *kubbe* "odun parçası" ve *rulla* "yük arabası" kelimelerinden gelen *kubberulla* "kağnı, öküz arabası" kelimesidir.

12.Ödünçlemenin Ters Akımı (cross-currents of borrowing). Bir kelimeyi belli sayıda birey ödünçlemedikçe o kelimenin geniş bir alana yayılması olası değildir diyebiliriz. Eğer onlar kelimeyi aynı kaynaktan öğrenirler, aynı ağız (dialect) konuşurlarsa ve aynı iki dillilik derecesine sahiplerse; etki, yalnızca özgün formun pekiştirilmesi olacaktır. Fakat durum eğer gerçekleşirse nadiren bu kadar basit olur. New Bedford (Mass.)'daki AmPort. konuşuru, aynı dilin Kaliforniya'daki konuşuruyla aynı İngilizceye maruz kalmaz. Herhangi bir toplulukta daha önemli olan şudur ki iki dilli bir grup içerisinde aynı kelime yeniden üretmede iki dilliliğin derecesindeki farklılıklar nedeniyle farklılaşmalara eğilimlidir. Alıntı öteki dildeki modelin devamlı etkisinin sonucudur ve burada *yeniden ödünçleme* (reborrowing) olarak adlandırılacak bir süreçtir. Amerika'daki

göçmen topluluklarında, daha genç ve daha yaşlı konuşurların aynı alıntı kelimelerin farklı formlarını kullanmaları olağandır. Farklılık genellikle fonolojik ve morfolojik ithalin boyutuna göre oluşur. AmN.'dan bazı örnekler şunlardır:

Model:	whip	tavern	surveyor	Trempealeau	crackers	mocassin	lake
Daha eski:	hyppa	tavan	saver	tromplo	krækkis	maggis	lek
Daha yeni:	wippa	tævørn	sørveior	trepøle	krækørs	magøsin	leik

Farklı ağızların konuşurları bunlarla ilgili girişimde bulduklarında, formların ayrıca farklı bir biçimde yeniden üretilmesi gerekecektir. Bu bizim önceki ödüncleme açıklamamızdan doğar; fakat göçmenler arasındaki durumda olduğu gibi farklı ağızların konuşurları aynı toplumda birlikte yaşadıklarında durum neredeyse umutsuz bir biçimde karışır ve form konuşurdan konuşura –ki çoğu başlangıçta tek dilli olabilir- geçer. Ağızlardaki alıntı kelimelerin geçişi için mantıklı kanıt gibi görünen birkaç örneği izole etmek AmN ağızlarının durumunda mümkün olmaktadır. En azından onları, doğrudan İngilizce modellerden türemiş alıntılar saymaktansa, *ağızlar arası* (interdialectal) alıntılar saymak daha kolaydır. Şu tabloda listelenmişlerdir:

İNGİLİZCE MODEL ÖZGÜN MODEL AĞIZLARARASI GEÇMİŞ FORM

(1) İng. [dl] > WN [dl] > EN [ll]

cradle (tahıl hasatçısı).....kridl.....krill
middling (kaba un).....middling.....milling
peddlers (dedikoducu).....peddlar.....pellar

(2) İng. [ei] > EN [ei] > WN [ai]

lake (göl).....leik.....laik
pail (kap).....peil.....pail
jail (hapisane).....jeil.....jail
frame (çerçeve).....freim.....fram

(3) İng [ou] > EN [å] > WN [ao]

Hoe (çapa).....hå.....hao

(4) İng [au] > EN [æu] > Solør [øy]

> Rorøs [ö]

Flour (un).....flæur.....fəyr, flör

(5) İng [ɔ] > EN [ɑ] > Gbr. [öu]

Log (kütük).....lägg.....löugg

Bu durumların her birinde alıntı kelime formları içindeki varyasyonlar, aynı zamanda yerli kelimelerin önemli bir bölümünde bulunan aynı eski Norveççe orijinallerin farklı yansımalarıdır. Fakat aynı İng ses birimlerine sahip diğer alıntı kelimeler, farklı formlara sahiptir; örn. *mail* yukarıda verilen ağızlarda [mail] olmamış, [meil] olmuştur.

Ödünçleme süreciyle etkileşimin daha ileri bir kaynağı *yazı sesletiminin* (spelling) etkisidir. Yeniden üretimin ödünçleyen dildeki bir harfe geleneksel olarak verilen bir sesletimden ayrıldığı yerlerde yazı sesletimlerinden süphele-nilebilir. Herhangi yazılı kültürü olan bir toplulukta böyle bir etkinin topluluğa yazılı olarak getirilen belli sayıda kelimedede olması muhtemeldir. Göçmenler arasında bu, herhangi dikkate değer bir oranda, geçerli değildir fakat en azından AmN’de, Amİng’de sırasıyla *a* ve *o* olarak sesletilen [æ]’yi /a/ ve [a]’yı /ā/ olarak telaffuz etme eğilimi vardır.

	bran	alfalfa	saloon	tavern	lot	gallon	battery
İng. model	[bræn]	[æɫˈfælfə]	[səˈlun]	[ˈtævərn]	[lat]	[ˈgælən]	[ˈbæt(ə)ri]
Sözlü yeniden üretim	*bræn	*æɫˈfælfə	*saˈlun	ˈtævərn	latt	*gælən	ˈbætri
Sesletim	brann	“alfalfa	“salon	“tavan	lâtt	“gallan	“battəri
						“gallon	

Lot gibi kelimeler muhtemelen resmi belgelerden, *bran* ve *alfalfa* poşetlerden, *saloon* ve *tavern* tabelalardan, *gallon* ve *battery* reklamlardan gelmektedir. Bunun ilgi çekici yanı, yazı sesletiminin genellikle bütün kelimeyi etkilememesidir ki orada bir seçenek mümkündür, örneğin *gallon*, orijinalindeki [ə]’ye karşılık, ikinci hecede /a/ ‘ya sahip olabilir. Aasta Stene tarafından ifade edildiği üzere, Norveççede aynen kabul edilen İngilizce alıntı kelimeler ile yapılacak bir karşılaştırma, Norveççedeki yazı sesletimlerinin daha yüksek oranda olduğunu gösterir, örn. AmN *båss*’a karşılık *buss* “*otobüs*”, AmN *katta*’ya karşılık *kutte* “*kesmek*”, AmN *hekkri* (hatta *hikkri*)’e karşılık *hikkori* “*ceviz*”. ‘Battery’ kelimesi sorulduğunda bir AmN deneğinin yorumladığı gibi : “Onlar sadece Norveççe seslere İngilizce harfler verirler.”

13. Ödünçlemeye Yapısal Direnç. Bazı dil bilimsel kalıpların ödünçlenmeye diğer kalıplardan daha uygun olduğu uzun zamandır bilinmektedir. 1881 gibi erken bir zamanda, William Dwight Whitney çeşitli kalıpları ödünç-

lenme özgürlüğüne göre sınıflandırdığı bir ölçü belirledi (Whitney 1881: 5-26). Buna göre isimler en kolay ödünçlenenlerdir, daha sonra diğer kelime türleri, daha sonra sonekler, daha sonra çekimler ve sonra sesler. Son iki sınıfın bile ödünçlenme ihtimalini inkar etmedi fakat onların olağan dışı ve genellikle sözlük öğelerinin ödünçlenmesine göre ikincil olduğunu ileri sürdü. “Karışımdan “gramerin” muaf olması, ayrı tutulmuş bir olgu değildir; dilin en formel ve en az gerekli parçaları olmaları nedeniyle, yalnızca gramer öğeleri dış etkilere daha başarılı bir biçimde direnir. Gittikçe yükselen zorluğu gösteren bir ölçekte en uç yeri kaplar.”⁸ Vurgu Whitney’in açıklaması üzerinde olmalıdır, şöyle ki ‘ne oranda daha formel veya daha yapısal ise o, yabancı malzemenin nüfuzundan da o ölçüde bağımsız kalır.’ Aynı görüş, açık bir biçimde Whitney’in daha önceki formülasyonundan haberdar olmadan, 1939’da Lucien Tesniere tarafından ifade edilir: ‘La miscibilité d’une langue est fonction inverse de sa systematisation.’⁹ (TCLP 1939: 85).

Açıklama nasıl olursa olsun, olgu ulaşılan ödünç kelime listeleri tarafından büyük ölçüde desteklenmektedir, örn. AmN ve Amİsvç. Şu tablo, listelenmiş alıntı kelimelerin toplam sayısı içerisinde geleneksel kelime türlerinin her birindeki oranı göstermektedir:

	İsimler	Fiiller	Sıfatlar	Zarflar-Öntakılar	Bağlar
AmN (yazarın kelime listesi)	75.5	18.4	3.4	1.2	1.4
AmN (Flom, Koshkonong Sogning)	71.7	23.0	4.2	0.8	0.5
AmSw. (Johnson, Chisago Lake Småland)	72.2	23.2	3.3	0.4	0.8

Ödünçlenebilir olduklarını (örn. İskandinav dilinden İngilizce *they*) reddetmek yine aptalca olsa da, tanımlıkların ve zamirlerin listede olmaması dikkat çekicidir. Tüm dil bilimsel özellikler ödünçlenebilir fakat bunlar yapısal organizasyonlarla bir şekilde ilişkili olan bir *kabul edilebilme ölçüsüne* göre dağılırlar. Bu, daha önce ithal ve değiştirim arasında yapılan ayrım ışığında daha kolay anlaşılır. İthal etme, belirli bir zaman diliminde ihtiyaç duyulan tek bir öğeyi etkileyen bir süreçtir; ithal etmenin etkileri yerleşik alışkanlıkların karşıt gücü tarafından -ki bu alışkanlıklar ithal edilen öğede yer değiştirilebilecek olan herhangi bir öge ile kendilerini değiştirirler- kısmen yok edilir. Yapısal özellikler sıklıkla tekrar edilen paralelliklerdir. Dahası, sözlük öğeleri daha sonraki yıllarda yavaş yavaş eklenirken yapısal özellikler erken çocukluk döneminde yerleşir-

8 Whitney’in (1867: 199)’daki “karışık gramatik öğenin” bir “tuhaflık” ve bir “imkansızlık” olduğu açıklaması sıklıkla alıntılanmıştır, ancak sonrasındaki daha ayrıntılı açıklaması göz ardı edilmiştir, örn Jespersen (1922) ve Sommerfelt (1926).

9 Fransızca: “Bir dilin karışılabilir özelliği onun sistematikleşmesiyle ters orantılıdır.”

ler. Bu, dilin temel kalıp oluşturma meselesidir: Dilin bir özelliği ne kadar bilinç dışı ve alışılmış ise o kadar zor değişecektir.

Bu tartışma, diller arasında ödünçleme açısından paralel bir fark olup olmadığı şeklinde daha sonraki bir soruyu ortaya koyar. Bir dilde içsel farklılıklar varsa, yapısal olarak farklı olduğu ölçüde, benzer farklılıklar diller arasında da olabilir gibi görünmektedir. Bu, bazı dillerde diğer dillerden daha geniş bir sözlüksel homojenlik bulunması esas alınarak sıklıkla ileri sürülmektedir. Dilleri homojen, karmaşık ve heterojen şeklinde büyük gruplara ayırarak diller arasında *alıcılık ölçüsü* olarak adlandırılabilir bir ölçü kuran Otakar Vočadlo'nunki tipik bir yaklaşımdır (Vočadlo 1938: 169-176). Maalesef Vočadlo *alma* (receptivity) tanımında aynı bölgenin diğer dillerinden ödünçlenmiş kelimeleri kapsam dışı bırakmıştır, öyle ki mesela Danca'yı "homojen" olarak kabul eder. Ayrıca dil bilimsel arındırmanın pratik sorunlarıyla daha çok ilgilenir; bu yüzden yapısal veya sosyal güçlerin daha önemli olup olmadığı şeklindeki temel soru, çok açık bir biçimde ortaya çıkmaz. Kiparsky, Vočadlo'nun makalesini yorumlarken, kesinlikle belirtmiştir : "die Fahigkeit der sog. "homogenen" Sprachen, Entlehnungen aufzunehmen, hängt nicht von der linguistischen Struktur der Sprache, sondern von der politisch-sozialen Einstellung der Sprecher ab."¹⁰ (Vočadlo 1938: 176).

Bu soruya cevap bulmada en ümit veren alanlardan biri belki Amerika Birleşik Devletleri'ndeki durumdur. Burada oldukça birörnek bir dil çok sayıda farklı dil üzerinde benzer bir baskı uygulamaktadır; daha fazlası, farklı yapılardaki göçmen dillerinin ödünçlemelerini karşılaştırarak ve daha sonra bunları içlerinde yapısı göçmen dillerinden de daha farklı olan Yerli dillerinin ödünçlemeleriyle karşılaştırarak öğrenilebilir. Vočadlo tarafından ortaya konan farklılıkların çoğu güncel ödünçlemedeki farklılıklar değil, burada açıklandığı üzere, ithal etme ve değiştirim arasındaki ilişkideki farklılıklardır. Bazı diller tüm biçim birimi ithal eder, diğerleri kendi biçim birimlerini değiştirir; fakat bunu yapmak için, dil bilimsel prestije sahip bir iki dilli grubun varlığı gibi herhangi sosyal bir neden varsa, hepsi ödünçler.

14. Ödünçlemenin Yapısal Etkileri. Bir önceki konuyla yakından ilgili olan, ödünçlemenin bir dile ne yaptığı problemidir. Klasik İngilizce örneği (Aynı zamanda Danca ile karşılaştırılabilir) ödünçlemenin en azından yapısal yeniden yönlendirmenin (structural reorientation) nedeni olduğunu düşündürür (Biz bilimsel olarak tartışmalı "basitleştirme" (simplification) teriminden kaçınıyoruz). Fakat daha önce işaret ettiğimiz gibi, bir ögenin ne kadar yapısal ise o kadar az ödünçlenebilir olduğu eğer doğruysa; bu, ödünçlemenin yapı üzerindeki etkisinin

10 Almanca: "Homojen denilen dillerin bu özelliği, dilin yapısıyla ilgili değil, konuşurun politik, sosyal tutumuyla ilgilidir."

çok az olduğu sonucu için bir kanıt olacaktır. Dilde gerçekten geniş bir yaygınlığa kavuşan yeni çekim örnekleri azdır, bkz. *phenomena* “olaylar, fenomenler”, *indices* “indeksler” gibi İngilizce kelimelerdeki klasik çokluğun belirsiz akıbeti. Sözlükte yabancı ifadeler gerçekten yerli öğeler üzerinde baskın olabilir fakat yapısal öğeler direnç gösterme eğilimindedir. Alıntı kelimelerin neden olduğu asıl tehlike, getirmiş oldukları sınıflandırma istikrarsızlığıdır. Cinsiyet, sayı gibi bir veya daha fazla kategori içinde hemen sınıflandırılmalarını mümkün kılacak ölçü göstermekte genelde yetersiz olduklarından, istatistik olarak yerli kelimelere göre daha büyük oranda kararsızlık sergilemektedirler.¹¹ Yalnızca bir sınıfa girme eğiliminde olmaları, ki orada çeşitlilik seçimi vardır, diğerlerinin pahasına bu sınıfı genişletecektir. Bunlar sıklıkla dile kendi kökleriyle yerli kelimelerin öntakılarından farklı ilişkide olan öntakılar ve diğer bağlı biçim birimler getirecektir. Bunların bazısı ödüncleyen konuşurlar tarafından fark edilmeyecekken, hatta diğerleri, gördüğümüz kadarıyla, türetici olacaktır.

Fonolojide etkileri, büyük ölçüde sadece olası ses birim dizilerinin yerli kullanımındaki boşlukların doldurulmasından oluşabilir. Bu nedenle AmN /strit/ formunda İngilizce *street*’i “sokak” aldığında, yeni ses birim dizisi eklenmez: *stri* “inatçı” ve *krit* “tebeşir” gibi kelimeler aynı tipleri sunar. Fakat tıpkı AmFin.’nin *skeptikko* “şüpheci” kelimesini aldığındaki gibi -ki bu şekilde bir duraktan önce s’ye sahip tek kelime olmuştur- er ya da geç alıntı kelimeler daha önce kullanılmayan dizilere girerler. *Stove* “soba” gibi kelimeler *towi* olarak yeniden üretilmişlerdir (Kolehmainen 1907: 62-66). Bu değişim tipi burada SESBİRİMSEL *yeniden dağıtım* (phonemic redistribution) olarak adlandırılmıştır, çünkü ses birimlerin ve onların altses birimlerinin dağılımıyla ilgili farklı bir durum gerektirecektir. Genel kural bunun iki dilli konuşurlar ötesinde genişlemeyeceği olsa da, *ses birimsel ithal* olasılığı da bulunmaktadır. İngilizcede *rouge* “ruj” kelimesinin son sesi Fransızca kökenli kelimelerle sınırlıdır, fakat İngilizce *edge* “tepe” gibi kelimelerde d’den sonra ortaya çıkan bir *bağlı* (bound) ses birim olarak bu sese sahip olmamış olsaydı, sesin ithali düşünülemezdi.

Bugüne kadar çok az ayrıntılı çalışma ödünclemenin ses birimsel sistemler üzerindeki yapısal etkisine yer vermiştir, öyle ki “bir arada var olan çelişkili sistemler”in varlığı ile ilgili olan Pike ve Fries’in çalışmaları gibi bakış açılarını nasıl değerlendireceğimiz hâlâ belirsizdir (Fries-Pike 1949: 29-50). Pike’nin Mazateco çalışmaları göstermiştir ki bu dilde [d], yalnızca nazal seslerden sonra bulunur ve orada *t*’nin altses birimi gibi görülebilir. Fakat İspanyolca *siento* “yüz sayısı” kelimesi [t]’nin nazallardan sonra bulunduğu alıntılarının çok nadir örneklerinden biridir, bu nedenle t ve d’nin karşıtlığını kurmak dilin herhangi bir yerinde bulunmaz. Ancak, Pike’nin gösterdiği gibi, bu nedenle ayrı bir ses birim

11 Krş. (Stene 1945: 5)

olarak nazallardan sonra [d]'nin tespiti, yerlilerin 'sprachgefühl' "dil duygusu" ile çelişir. Bununla birlikte muhtemelen bu, dilde geçici ve marjinal bir durum gibi gözükmemektedir; kendi kanıtına göre, tek dilli konuşurlar, bu nedenle daha yaygın yerli durumu yeniden düzenleyerek, ilk ünlüyü nazal yapmak ve *n*'yi düşürmek, eğilimindedirler. Bu arada, bu durum, Fransızca alıntı kelimelerin dile girmesiyle birlikte, kelime içi *v*'nin kelime başı pozisyonunda kullanılması sonucu İngilizcede ortaya çıkan etkiyle paralel olarak, ünsüz *t* sesinin dilde başka biçimde bilinmeyen bir pozisyonunda bulunmasına izin veren ses birimsel bir yeniden dağıtımdan fazlası değildir. Zoque'deki benzer bir durum için yorumda bulunurken Paul Garvin'in işaret ettiği gibi, telaffuzun yeni özellikleri girmez; fakat yeni bir biçimde birleşmeleri gerçekleşebilir (Garvin 1947: 13-20).¹²

15. Alıntı Kelimelerin Saptanması. Bugüne kadar alıntı kelimelerin saptanmasının tamamlandığı varsayılmıştır, fakat her verili durumda alıntı öğelerin izole edilmesinin daima mümkün olduğunu ortaya koyan listelerin verdiği güvenle sonuç çıkarılmamalıdır. Diğer yerlerde olduğu gibi zorluk şudur ki art zamanlı ve eş zamanlı problem, konu hakkında yazarlar tarafından açık bir biçimde ayrılmamıştır. Bilimsel olmayan yazarlar ve konuşurlar ilginç bir eğilim gösterirler: Eğer tek dillilerse, alıntı kelimelerin farkında değildirler; eğer çok dillilerse, onlardan her yerde şüphelenirler.

(1) Tarihî problem. Burada açıklandığı üzere, ödünçleme tarihsel bir süreçtir ve bu nedenle yalnızca tarihsel metotlarla saptanabilir. Bu, olası değişikliklerin denetlenmesi için, verili bir dilin daha önceki ve daha sonraki aşamalarının karşılaştırılması ile bunun sonucu olarak diğer dillerdeki olası modellerle keşfedilen yeniliklerin karşılaştırılması anlamına gelir. Bu çift karşılaştırma bizim ödünçleme açıklamamızın doğal bir sonucudur; uygulaması hangi dillerin söz konusu etkilerini makul bir biçimde ortaya koymuş olduğu bilgisi kadar dilin daha önceki aşamalarının bilgisini de gerektirir. Amerika'daki göçmen konuşmalarına özel olarak uygulandığı gibi, bu, bugünün konuşması ile bu kıyılara getirilen konuşmanın karşılaştırılması ve sonra yeniliklerin göçmenlerin kaldığı bölgelerde konuşulan Amİng ile karşılaştırılması anlamına gelir. Bu girişimin başarısı okuyucu için, göç zamanındaki dili ele alan anayurttaki dil incelemelerinin varlığı gibi, açık olacak belli sayıda faktöre bağlıdır, Yazarın AmN ile uğraşırken karşılaştığı bazı daha özel problemler daha az açık olabilir.

(a) Göç öncesi alıntıları (pre-immigration loans). Bazı İngilizce alıntı kelimeler Norveççe konuşma diline, uzak kırsal lehçelere bile, göçten önce girmiştir. Ticaret, deniz nakliyesi ve turist trafiği, İngilizce dil öğretimi sağlayan eğitim olanaklarına sahip olmayan sınıfları bile İngilizce konuşan dünyayla iliş-

12 Krş. (Wonderly 1947: 92-95)

ki kurmaya yöneltti. Bazı göçmenler, ilk İngilizce alıntı kelimelerini göçmen gemilerindeki Norveçli denizcilerden gemideyken bile almış olabilirler, göçmenlerin kendi aralarında pek çok denizci olduğunu söylemeye gerek bile yok.¹³ İlk göç alıntısı örneği, açık bir biçimde 1855'te Norveç'in ilk tren yolunun inşaatını yapan İngilizler tarafından verilen *træn* "tren" kelimesidir. Gelişmiş Norveççe kullanımında daha sonra *tog* (Almanca *Zug*'u model alan bir alıntı aktarım) ile yer değiştirmiştir, fakat hâlâ ağız konuşurları arasında yaygın bir biçimde bilinmektedir.¹⁴ Daha karmaşığı, geri dönen göçmenlerin İngilizce kelimeleri anayurda geri getirmeleri ile ortaya çıkar.¹⁵

(b) Uluslar arası kelimeler (international words). Telaffuzların farklılaşmasına rağmen, özel bir kelime kategorisi, benzer söyleyiş ve anlama sahip Batı Avrupa dillerinde yeterince yaygın olan kelimelerden oluşur. Norveç'deki eğitilmiş halk *cigar*, *district*, *section* gibi kelimeleri göç zamanında kesinlikle biliyordu, öyle ki, *söyleyiş* (spelling) bakımından belirgin biçimde farklı formlarda ortaya çıkmadıklarında köy ağızlarında bile alıntı olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği belirsiz bir duruma dönüşür. Verili kelimelerin ağızlarda hâlâ bulunup bulunmadığını söylemek her zaman için mümkün değildir; ve AmN.'de bulunan söyleyiş biçimleri Norveç'teki gibi Amerika'da da artmış olabilir. Bu, Amerika'da öğrenilen *alfalfa* "baklagillerden bir bitki" ve *timothy* "çayır otu" kelimelerinde kesinlikle doğrudur, çünkü bunlar Amerika'da tanıştıkları ilk Amerikan ürünlerinin isimleriydi. Öte yandan *music*, *museum* ve *university* gibi kelimeler ve büyük oranda Amerikanlaştırılmış telaffuzları bu kelimelerin göç zamanında göçmenler arasında kendi Norveççe biçimleriyle yaygın olarak kullanımında olmadığını ortaya koyar; yine de Norveç'te onları iştirme konusunda kısmen başarılı olmuş olabilirler.

(c) Diller arası uyum (interlingual coincidence). Farklı dillerden iki kelime arasında semantik-fonetik benzerliklerin olduğu bir yerde ödünçlemenin olup olmadığı konusunda kesinlik imkansız olabilir. Bu benzerlikler, iki diller tarafından konuşulan iki dil arasındaki karışıklığa neden olmada tartışılmaz önemdedir. AmN'nin tipik değiştirilmiş kelimeleri, İngilizce *corn* "mısır" için Norveççe *korn* "tahıl", İngilizce *grain* "mısır dışındaki tahıllar" için *grøn* "tahıldan yapılmış yiyecek", İngilizce *brush* "ağaçlık, çalılık" için *brusk* "saman öbeği" deyişimleridir. Bu durumların her birinde, sorunlu Norveççe kelimeler

13 Maalesef Aasta Stene'nin ölçünlü dile yaptığına paralel olarak, Norveççenin ağızlarındaki İngilizce kelimeler üzerine hiçbir çalışma yapılmamıştır; Norveçli denizcilerin konuşmalarını duyan herhangi biri bu kelimelerin büyük oranda İngilizceden ödünçlendiğini anlar. Krş. (Alnæs 1902; Larsen-Stoltz: 1912)

14 Bu konudaki kanıtlar yazar için Oslo'da Magne Oftedal ve Bergen'de Olai Skulerud tarafından Norveç ağızları arşivinden derlenmiştir. Öte yandan, İsveç'te yaygınlaşmış olsa da, ilgili *rells* "raylar (rails)" terimi Norveçde biliniyor gibi gözükmemektedir; krş. (Langenfeldt 1915: 88-110)

15 *River* "ırmak", *ticket* "bilet", *coat* "ceket", *surveyor* "incelemeci-müfettiş", *courthouse* "adliye", ve *table knife* "servis bıçağı" kelimeleri Skulerud (Skulerud 1918: 73; Skulerud 1922) tarafından Tinn (Norveç)'den kaydedilir; İsveç ve İsveç Finlandiya'sından benzer kayıtlar ile krş (Folkmålsstudier 1934: 137-140; Svenskygden 1932: 5)

ile ilgilenmekte olduğumuz olgusu, ağızdan ağza değişen fonetik form çeşitliliği tarafından -buna karşılık olarak bazı durumlarda sınırlı dağıtımdan (limited distribution) söz edilebilirse de- doğrulanmaktadır. Fakat İngilizce *crew* Norveççe *kru* olarak yeniden üretildiğinde, bunun bir alıntı kelime mi yoksa alıntı aktarım mı olduğu konusunda karar vermek için bize yardım edecek çok az şeye sahibiz. Norveççe form, ağız kelimesi *kru* “kalabalık, ev halkı, çokluk” ile özdeşdir. Bu AmN kelimesinin bununla özdeşleştirilmesi, AmN yazar Jon Norstog tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazar *kru*’nun kesinlikle İngilizce olmadığını, çocukluktan beri bildiği bir Telemark¹⁶ kelimesi olduğunu ileri sürmüştür. Ancak bu açıklama önemsenmemelidir; çünkü Norveççe kelime yaygınlığı çok sınırlı ve cinsiyet olarak daima nötr, diğer yandan AmN kelime tüm ağızlarda çok yaygın, çoklukla dişil ve hiçbir yerde Norveççe’deki anlamıyla kaydedilmemiştir. Benzer şekilde, AmN *travla* “yürüyüş” çok yaygın bir kelimedir. Ülkenin yalnızca uzak bölgelerinde tespit edilen Norveççe bir ağız kelimesi *travla* “kavga, işçi, köle” vardır; hiçbir yerde AmN kelimenin anlamına sahip değildir. Fakat anlamı Amİng *travel* “seyahat” ile özdeş olmadığından, eğer *travel* “yürümek” anlamında bir İngilizce ağızda var olmasaydı (Wright’ın EDD’sine göre çok yaygındır.), onun bir alıntı olup olmadığından şüphelenilebilirdi. Kelime bugün Wisconsin’de kaydedilmemiş olsa da, orada kullanıldığı ve bu eyaletteki Norveçli yerleşimciler tarafından edinildiği muhtemel görünmektedir. “Soğuk hava” ve “enfeksiyon” gibi iki anlamlı İngilizce *cold* kelimesi, genellikle yalnızca “soğuk hava” anlamına gelen Norveççe kelimelerin anlamını etkilemiştir; fakat Norveççenin bazı ağızlarında Norveççe kelimenin zaten iki anlama sahip olduğunu görüyoruz.¹⁷ Böyle durumlarda ihtimalleri, göç dönemindeki ağızların durumları hakkındaki bilgimiz ışığında değerlendirme gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

(2) Eş zamanlı problem (synchronic problem). Ödünçlenmiş bir kelimenin bir şekilde dil içerisinde özel bir alanı işgal ettiği, bazı dil bilimciler tarafından da doğru kabul edilmiş gibi görünüyor. Bazı modern kültürlerde alıntı kelimenin bir “problem” olarak fark edilmesi, belirli bir dönemde bir dilin betimlenmesinde alıntı kelimenin ne olduğu ve nasıl değerlendirileceği konusunda bazı karışıklıklara neden olmuştur. Eş zamanlı dil bilimsel çalışmaların (“Betimlemeli” olarak da adlandırılır.) artması, alıntı kelimelerin daha önceki bölümde açıklanan çift karşılaştırmalı tip olmaksızın belirlenip belirlenemeyeceği sorununun yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Ödünç kelimeler bir dilin daha önceki aşamaları hakkında hiçbir şey bilmeyen bir öğrenci tarafından tespit edilebilir mi?¹⁸ Böyle bir teknik, eğer varsa, yazılı olmayan ilk dillerin

16 Norveç’te bir bölge (ç.n.).

17 Krş. Aasen NO. *kjøld* fakat *kulde* ve diğer kelimelerde değil.

18 Krş. (Mathesius 1935-1936: 21-35; Trnka 1935: 49-53; Stene 1945)

incelenmesinde en yararlı teknik gibi görünmektedir; gerçekten tek ulaşılabilir teknik bu olacaktır.

Ayrıca bugüne kadar yapılmış analizler, en azından tarihi olguların kısmen bilindiği yerlerdeki dillere uygulanmıştır ve analiz edilen alıntı kelimelerin listesi ilk olarak tarihsel araçlarla saptanmıştır. Bu, Stene kendi son listesinde yalnızca “Norveçenin dil bilimsel sistemine tam uygun olmayan” bazı eş zamanlı kriterlere göre belirlenebilen kelimelere yer vermiş olmasına rağmen, modern Norveçedeki İngilizce alıntı kelimelerin Stene tarafından yapılan listesi için de doğrudur. Stene bunların “dil-bilinçli (language-conscious) konuşur tarafından “yabancı” olarak hissedilen” (Stene 1945: 5) kelimeleri sunacağına inanır. “Sistem içerisinde yabancı olduklarını ortaya koymaları vasıtasıyla” bir dizi formel karakteristik oluşturur. Bunlar, Norveççe olmayan yazım, sesletim, okunuş ve sesletim arasındaki uygunluk, müziksel aksan, dinamik aksan, morfoloji, kelime yapımı ve anlamdır. Maalesef bunların hiçbiri kesinlikle belirleyici değildir (Belki tamamen dil bilimsel bir durum olmayan yabancı okuyuş dışında), çünkü bunların çoğu aynı zamanda yerli kelimelerde de bulunur; ve bazıları öyle yaygındır ki profesyonel bir dil bilimci dışında herhangi biri tarafından “yabancı” olarak görülüp görülemeyeceği çok şüphelidir.¹⁹ Ayrıca, kriter *dribble* “damla (dribble)”, *start* “başlama (start)”, *streik* “grev (strike)” gibi bazı açık ödünclemeleri kapsamakta başarısız olmaktadır: Bunlar her bakımdan yaygın kalıplara sokulup asimile edilmişlerdir.

Önceki bölümde göstermiş olduğumuz gibi, şimdi pek çok alıntı kelimenin sayısal bakımdan diğer bazı özelliklerden daha az yaygın olan ve bazen dilin geri kalanıyla daha önce var olan kalıplardan farklı bir ilişki içinde bulunan düzenleme özelliklerini dile soktuğunu inkar etmek imkansız olurdu. Fakat ödüncleme gibi tarihi bir sürecin sonuçlarını tamamen eş zamanlı bir çalışmayla saptamak, açıkça mümkün değildir. Tarihine bakmadan bir yapı incelemesi yaparken bulduklarımız, ödüncleme ya da alıntılar değil, belki daha çok “yapısal düzensizlik” olarak açıklanabilecek öğelerdir. Bu kesin bir şey değildir: Kelime sayıları, arasında kesin bir sınır olmaksızın, çok yaygından çok nadire kadar sıklık bakımından farklılaşan kalıpları göstermektedir. Yüksek sıklığa sahip kalıplar yerli konuşurlar için kesin olarak “tuhaf” değildir; “yabancı hissedilmeye” başlanmadan önce, bir kalıp tam olarak ne oranda seyrek olmalı? Bugüne kadar çok az çalışma sıklık açıklamalarıyla oluşturulan yapısal analizler yapmıştır.²⁰ Eş zamanlı hiçbir analizin İngilizcedeki *priest*, *due*, *law* veya *skirt* gibi alıntı kelimeleri keşfedememesi önemli bir kanıt olsa da, bir dil böyle analiz edilene kadar, alıntı kelimelerin “sapmaları” hakkındaki her açıklama sorgulamaya açık

19 Krş yazarın görüşü (1949: 63-68).

20 Krş. (Twaddell 1938:218-225; Vogt 1940: 5-29)

birakılmalıdır. Eğer diğer kelimeler daha az yaygın olan dizileri içeriyorsa ve eş zamanlı analizle farklı bir statüye sahip bulunurlarsa, dolayısıyla alıntı kelimeler olarak değil, farklı bir isim verilmesi gereken başka bir şey olarak ortaya çıkacaklardır. Eğer düzensizlik daha da karmaşıklaşmayacaksa, “ödünçleme” terimi ve ona yakın terimler, tarihi dil bilimdeki kullanımlarıyla sınırlandırılmalıdır.

Bu açık bir biçimde, “Tek dilli bir konuşurun diyalektinin tamamen betimlemeli bir analizinde tanımlanabilir veya keşfedilebilir alıntılar yoktur.” (Language 1949: 31) açıklamasını yaparken Pike ve Fries’in vardığı sonuçtur. Almanlar burada,²¹ tarihi bir olgu olan *Lehnwort* “alıntı kelime” ve yeni bir olgu olan *Fremdwort* “yabancı kelime” arasında bir ayrım yaparlar. Fakat çizginin nasıl çizilmesi gerektiği açık değildir. Modern uygarlık dillerinin hiçbiri tek bir kategorinin ayrıntılı biçimde açıklayacağı şekilde çok basit yapılara sahip değildir. Yüksek sıklıklı alışkanlıkların yanında, verili durumlarda belki yalnızca verili kelimelerde rol oynayan önemli sayıda “marjinal” alışkanlıklar sunmaktadırlar. Bugünün ses birimsel teorisi, fonolojiyle ilgili tek dağılım açıklamasının fonetik gelişme olduğunu kabul etmiş görünüyor. Fakat yalnızca leksikal dağılım yoluyla açıklanabilen tek kelimeler veya kelime grupları, kendi alışkanlıklarına sahip olabilirler olgusundan uzaklaşmak imkansız görünmektedir. Bu morfolojik karakteristiklerden söz ederken kimseye sürpriz olmayacaktır: Fiilin birinci tekil kişisi, İngilizcede yalnızca tek bir kelimedede bulunur, örn. *am*. Fonolojideki problem tür bakımından farklı değildir, yalnızca oranda farklıdır. Bu tür yapıları “bir arada bulunan sistemler” olarak görmekten çok, verili durumlar altında oluşan sistemli parçalar; *sınırlı leksikal dağılımın* öğeleri (limited lexical distribution) olarak değerlendirmek muhtemelen en iyisi olacaktır.

Özet. Bu makalede “ödünçleme” terimi, iki dillilerin bir dildeki kalıbı başka bir dilde yeniden ürettiğinde ortaya çıkan bir süreç olarak açıklanarak açık bir tanımlama girişiminde bulunulmuştur. Ödünçlemeye dahil olan iki yaklaşım, değiştirim ve ithal etme, model ve yeniden üretim arasında yapılan karşılaştırma ile açıklanarak birbirinden ayrılmıştır. Biçim birimsel ve ses birimsel değiştirim birbirinden ayrılarak alıntıların sınıflandırılması mümkün hâle getirilmiştir: (1) alıntı kelimeler, biçim birimsel değiştirim olmaksızın; (2) bölünmüş alıntılar, kısmi biçim birimsel değiştirim ile; (3) alıntı aktarımlar, tam biçim birimsel değiştirim ile. Bunların ikincisi daha çok “melezler” olarak bilinenleri, üçüncüsü “çeviri alıntıları” ve “anlam alıntıları” olarak bilinenleri kapsar. İki dilliliğin değişken ve sistemli değiştirim veya ses birimlerin ithali ile ilgili olarak çeşitli dönemleri tasvir edilmektedir. Alıntı aktarımlar alıntı eş sesliler ve alıntı eş anlamlılar olarak ikiye ayrılırken bölünmüş alıntılar bölünmüş gövdeler, türetmeler ve

21 Krş. (Kaufman 1939: 42-63). Kaufman Almancadan “alıntı kelimeyi” (lehnwörter) değil fakat “yabancı kelimeyi” (fremdwörter) atmayı ister.

birleşikler olarak sınıflandırılmaktadır. Melez türetme süreci, model ödünçleyen dilde bulunduğu için ters yönlü bir değiştirim olduğundan, ödünçlemeden ayrı bir biçimde açıklanmıştır. Resmi zaman zaman bulanıklaştıran ödünçlemenin ters akış örnekleri arasında yeniden ödünçleme (reborrowings), ağızlar arası alıntılar (interdialectal loans) ve yazı sesletiminin etkisi (the influence of spelling) olarak adlandırılan prosedürler vardır. Ödünçlemeye yapısal direnç sorunu tartışılmakta ve ödünçleyen dilin yapısal organizasyonu ile bir paralelliğe sahip olduğunu gösteren bir kabul edebilme ölçeği kurulmaktadır. Bazı yazarlar tarafından varsayılan alma eğilimi ölçeğinin, ithal ve değiştirim arasındaki ilişkide gerçekten bir farklılık olduğu gösterilmektedir. Ödünçlemenin yapısal etkisi kategorilerdeki bazı düzensizliklerin artması olarak meydana çıkmaktadır; bu durum fonolojide büyük oranda ses birimsel yeniden dağıtım diğer yandan da daha az ses birimsel ithal sonucunu doğurabilir. Alıntıların saptanması sorununun ilk aşamada tarihi bir sorun olduğu, eş zamanlı analizin metotlarına uygun olmadığı görülmektedir. Bugüne kadar bu metotla saptanan alıntılar alıntı değil, “birlikte bulunan sistemler” (coexistent systems)’den çok “sistemli parçalar” (systemic fragments) olarak adlandırabilecek yapısal düzensizliklerin kalıntısıdır. Tarihsel problem, göçten önce yapılan alıntılar, uluslar arası kelimeler ve diller arası çakışmaların diller arası ilişki döneminde yapılan gerçek alıntılardan ayrılması problemi ile birlikte yeterince güç ve rahatsız edicidir. Fakat eş zamanlı problem, analiz edilen öğelerin ilgili sıklıklarının da dikkate alan bütünsel yapı analizleri olmadan çözümsüzdür.

Kaynaklar

- ALNES Ivar (1902). *Bidrag til en ordsamling over sjomandsproget*. Christiania.
- BLOOMFIELD, L. (1933). *Language*. New York.
- DAVIDS, Alva L. – R. I. McDavid Jr. (1949). “Shivaree: An Example of Cultural Diffusion” *American Speech* 24, s. 249-255.
- FRIES, C – K. Pike (1949). “Coexistent phonemic systems” *Language* 25. s. 29-50.
- GARVİN, Paul (1947). “Distinctive Features in Zoque Phonemic Acculturation”, *SIL* 5.13-20
- HALL, Robert A (1948). *Review (Ai Magrini della Lingua)* *Language* 24. s. 239-241.
- HAUGEN, Einar (1949). “Problems of Bilingualism”, *Lingua* C. 2, s. 271-290.
- HEMPL, George (1898). “Language Rivalry and Speech Differentiation in the Case of Race Mixture”, *TAPA* 39, s. 31-47.
- HERZOG, George (1941). “Language, Culture and Personality”, *Essays in Memory of Edward Sapir*, s. 66-74, Menasha-Wisconsin.
- HOIJER Harry (1939). “Chiricahua Loan-Words from Spanish”, *Language* 15, s. 110-115.
- IVERSEN, R (1939). *Lanord og lonnord hos folk og fant*. Trondheim.
- JESPERSEN Otto (1922). *Language*. New York.
- KAUFMAN, Eugen (1939). “Der Fragenkreis um s Fremdwort”, *JEGP* 38. s.42-63.
- KOLEHMAINEN, J.L. (1907). *Am. Soc. Rev.* 2. 62-66.

- LARSEN, A. - G. Stoltz (1912). *Bergens bymal*. Christiania.
- LANGENFELDT, G. (1915). *Sprak och Stil* 15. s. 88-110.
- MATHESIUS, V. (1935). "On the Phonological System of Modern English", *Englische Studien* 70, s. 21-35.
- MATHESIUS V. (1935-36). "Zur synchronischen analyse fremden sprachguts". *Englische Studien* 70. s. 21-35
- MEILLET, A (1925). *La Methode Comparative*, Oslo.
- MEILLET, A. (1921). *Linguistique Historique et Linguistique Générale*, Paris.
- MENARINI A. (1947). *Ai Margini della Lingua*, Firenze. PAP, Leo (1949). *Portuguese-American Speech*. New York
- PAUL, Hermann (1886). *Principien der Sprachgeschichte* 2, Halle.
- POLIVANOV, E. (1931). "La Perception des sons d'une langue étrangère", *TCLP* 4., s. 79-96
- SCHACH, Paul (1948). "Hybrid Compounds in Pennsylvania German", *American Speech* 23, s.121-134.
- SANDBELD-JENSEN, Kristian (1915). *Die Sprachwissenschaft*. Leipzig - Berlin.
- SPICER, E. (1943). "Linguistic Aspects of Yaqui Acculturation", *Am. Anthr.* 45. s. 410-426
- SCHACH Paul (1949). *Symposium* 3.
- SKULERUD, O. (1918). *Telemaalet*. Christiania.
- SKULERUD, O. (1922). *Tinnsmaalet*. Halle.
- SOMMERFELT, Alf (1926). *Un cas de mélange de grammaires*. Oslo.
- STENE, A. (1945). *English Loan-words in Modern Norwegian*. London - Oslo.
- STENE, A (1949). "English Loan-Words in Modern Norwegian", *Language* 25. s. 63-68.
- TESNIERE, L. (1939). "Phonologie et mélange de", *TCLP* 8. s. 85-98.
- TRNKA B. (1935), *Phonological Analysis of Present-day Standard English*. Prague.
- TRAGER, George L. (1944). "Spanish and English Loanwords in Taos". *International Journal of American Linguistics*, 10 (4), s. 144–158.
- TWADDELL W. F. (1938). "A Phonological Analysis of Intervocalic Consonant Clusters in German", *Actes du IV e congres internationale de linguistes*, s. 218-25, Kopenhag.
- VOCADLO, Otakar (1938). "Some Observations on Mixed Manguages", *Actes du IVe congres inter-nationale de linguistes*, Kopenhag, s. 169-176.
- VOGT, Hans (1940). "Structure of Norwegian Monosyllables", *NTS* 12. s. 5-29.
- WHITNEY, W.D (1881). "On Mixture in Language", *TAPA* 12, s 5-26.
- WHITNEY, W.D. (1867). *Language and the Study of Language*. New York .
- WONDERLY William (1947). "Phonemic Acculturation in Zoque", *IJAL* 12, s. 92-95.